

## کارآفرینی، موانع و چالش ها

هادی مختاری<sup>۱</sup>  
محمد قوی پنجه<sup>۲</sup>

<sup>۱</sup>معاون توسعه مدیریت و منابع انسانی شهرداری علی آباد کتول [hadimokhtari63@yahoo.com](mailto:hadimokhtari63@yahoo.com)

<sup>۲</sup>دستیار دبیر استان گلستان نهاد مردمی رسالت [Muhammadgavipankeh@gmail.com](mailto:Mohammadgavipankeh@gmail.com)

### چکیده

هدف از این تحقیق شناسایی و اولویت بندی موانع کارآفرینی در استان گلستان است. این تحقیق از حیث ماهیت و اهداف، یک تحقیق کاربردی است و از نظر نحوه گردآوری داده ها توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق کلیه معاونین و سرپرست ها و مدیران حوزه کارآفرینی استان گلستان با سابقه مدیریتی بالای پنج سال هستند که برای انتخاب نمونه، به صورت هدفمند و با استفاده از روش گلوله برفی ۱۵ نفر به عنوان متخصص در این زمینه در نظر گرفته شدند. در ادامه با توجه به بررسی مبانی نظری و عوامل مطرح شده توسط متخصصین و تلفیق عوامل مشابه و غربال سازی، ۲۶ مورد از موانع کارآفرینی در استان گلستان شناسایی گردید. با تشکیل ماتریس مقایسات زوجی از بین این ۲۶ عامل، تعداد ۱۸ عامل مهمتر در ارتباط با موانع کارآفرینی در استان گلستان شناسایی و در سه دسته کلی انگیزشی، محیطی و قانونی تقسیم بندی گردید. تعداد ۱۵ خبره در دو دور با روش دلفی نظرات خود را اعلام کردند و در نهایت وزن نسبی هر دسته از موانع کارآفرینی حاصل گردید. در بین موانع انگیزشی، ترس از دست دادن سرمایه رتبه اول، در بین موانع قانونی، زمان طولانی پاسخگویی به تقاضاهای کمک مالی و در بین موانع محیطی، فقدان پیوند میان آموزش و کسب و کار رتبه اول را بدست آوردند. سرانجام اوزان کلی موانع نسبت به هم سنجیده شدند که سه رتبه اول شامل موارد ترس از دست دادن سرمایه، وجود انحصارات دولتی ناشی از قوانین و مقررات و نبود مشروعیت اجتماعی و درک مفهوم کارآفرینی، بودند.

### واژه های کلیدی

موانع کارآفرینی، تکنیک دلفی، تکنیک تحلیل سلسله مراتبی.

#### ۱. مقدمه

کارآفرینی به عنوان یک پدیده نوین نقش موثری در توسعه جوامع داشته و بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه توجه جدی به آن دارند [۱]. اهمیت و ضرورت مطالعه کارآفرینی اساساً از دو جنبه مهم قابل پیگیری است. نخست اهمیت علمی موضوع است. بدین معنی که همگام با جهان و همسو با مراکز مطالعاتی و تحقیقاتی بشمار در اقصی نقاط گیتی، در ایران نیز کاوش و پژوهش در مقوله کارآفرینی بایسته است، زیرا بدون چنین مطالعات و پژوهش‌هایی چه بسا علم و هنر کارآفرینی به جریانی ترجمه ای و تقلیدی تبدیل شود و با توجه به گسترش روزافزون آن مباحث نظری و علمی قابل اعتماد برای آن فراهم نیاید، در آن صورت دیری نخواهد پایید که مقوله ای تا این حد مهم به تدریج دچار فقر منابع و ضعف تئوریک شود، جنبه دیگر اهمیت سازمانی موضوع است [۲]. کارآفرینی به معنی فرآیند کشف و بهره برداری از فرصت‌ها به منظور ارزش آفرینی در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بوده و پایه و اساس توسعه پایدار و همه جانبه تلقی می‌شود. بدین ترتیب توسعه کارآفرینی نقش شایسته ای برای حضور فعال در بازارهای جهانی، مقابله با رقبا، اشتغال زائی پایدار، توسعه عدالت، کاهش فقر و حل مشکلات جامعه، دولت و بخش عمومی دارد. به همین دلیل گرایش به کارآفرینی در سراسر دنیا افزایش یافته است [۳]. طی دهه گذشته به خاطر اثرات مثبت کارآفرینی، بسیاری از کشورهای در حال توسعه از جمله ایران به کارآفرینی به عنوان یک راه حل اساسی بالقوه، برای مشکلات گوناگون پیش روی کشور از جمله عدم کارایی در اقتصاد، افزایش نرخ بیکاری، تعداد بیش از اندازه فارغ التحصیلان و ناتوانی بخش خصوصی و دولتی در ایجاد شغل برای آنها، توجه جدی مبذول داشته اند [۴]. بنابراین نه تنها ادامه حیات کارآفرینی و نهادینه شدن آن می تواند به توسعه اقتصادی کشورها منجر شود، بلکه پایداری کارآفرینی می‌تواند آسیب‌های اجتماعی را به حداقل برساند و این امر میسر نمی‌شود مگر آنکه محیط مساعدی برای این اهداف در نظر گرفته شود و این محیط با در نظر گرفتن نقش سازمانها و نهادها به عنوان تسهیل کننده و هسته اصلی برنامه ریزی اهمیت بسیاری دارد [۵]. استان گلستان در بخش شمالی کشور واقع شده است و جمعیت آن براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، یک میلیون و ۸۶۸ هزار و ۸۱۹ نفر است. این استان با بیش از دو میلیون هکتار زمین آبی و دیم زیر کشت، جزء استان هایی است که کشاورزی اقتصاد اول آن است. یکی دیگر از عوامل مؤثر بر اقتصاد استان گلستان گردشگری است. این استان با داشتن مناطق و شهرستان‌های زیبا هرساله گردشگران داخلی و خارجی زیادی را به خود جذب می‌کند. بر اساس ارزیابی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال اداره کل تعاون کار و رفاه اجتماعی گلستان رتبه چهارم را در سال ۹۹ کسب کرده است. مجموعه فعالیت‌ها در این حوزه مربوط به توسعه کارآفرینی شامل ایجاد مراکز مشاوره کارآفرینی، کافه کارآفرینی، تقویت اکوسیستم کارآفرینی و...، مشاغل خانگی شامل اجرای طرح توسعه ملی مشاغل خانگی، ایجاد شبکه مشاغل خانگی، ایجاد بازار مجازی و واقعی بازار فروش مشاغل خانگی و در حوزه تسهیلات اشتغال پایدار روستایی و عشایری و نظارت بر اجرای صحیح و پیگیری تعهدات مجریان طرح‌های روستایی و عشایری بوده است. اقدامات در مورد سیاست‌های فعال بازار کار و طرح کارورزی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، طرح پرداخت یارانه دستمزد و همچنین طرح مشوق بیمه کارفرمایی و... از دیگر فعالیت‌ها در معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال بوده است (<https://www.isna.ir>). اما کارآفرینان برای توسعه کارآفرینی با مشکلات و موانع متعددی مواجه هستند که با مطالعه این موانع می توان به سیاستگذاران و کارآفرینان کمک کرد تا با شناسایی و رفع این موانع زمینه را برای بهتر شدن این مهم فراهم کنند. لذا این تحقیق در پی آن است تا بر اساس تحقیقات قبلی انجام شده موانع کارآفرینی در استان گلستان را شناسایی و آنها را اولویت‌بندی کند. با توجه به شرایط موجود در دوران فعلی، امروز بیش‌ازپیش نیازمند آن هستیم که بتوانیم همگام با تولید دانش، فرایند انتقال دانش و فناوری از

دانشگاه به جامعه و به خصوص بازار را مورد مطالعه قرار داده و به کارگیریم. هنوز دانشجویان ما با مسأله کارآفرینی عمدتاً بیگانه اند، چراکه زیرساختهای کافی برای توسعه کارآفرینی فراهم نشده است. شناسایی موانع آموزش کارآفرینی به سیاستگذاران و مسئولان کمک می کند تصمیمات مناسبی را اتخاذ کنند. ساختار حال حاضر مراکز آموزش کشور، با هدف آموزش تخصصی شکل گرفته است و کمتر به نیازهای بازار کار و کسب و کار در جامعه توجه می کند. همین امر موجب شده که دانش آموختگان کمتر با مفاهیم کارآفرینی آشنایی داشته باشند [۵]. برای ترویج کارآفرینی، باید موانع موثر بر کارآفرینی را برای غلبه بر موانع و ترویج سیاست های جدید و اقدامات جدید برای ایجاد فرصتهای جدید شناسایی نمود. بر این اساس شناسایی و رتبه بندی موانع کارآفرینی ضرورت دارد، که انجام تحقیق حاضر در پی شناسایی و رتبه بندی موانع کارآفرینی در استان گلستان می باشد.

### ۲. کارآفرینی

#### ۱.۲. مفهوم

اخیراً مفهوم جدیدی تحت عنوان کارآفرینی مطرح شده است و به نظر می رسد این مفهوم برای اولین بار در سال ۱۹۷۰ در سوئد به کار گرفته شد [۱۸]. زمانی که فرایندی در شرکت که به تولید کالای جدید، ایجاد روش جدید، بازار جدید، منابع جدید منجر می شود، می گوئیم کارآفرینی رخ داده است. کارآفرینی فرایند کسب سود از طریق ترکیب جدید، منحصر به فرد و ارزشمند منابع، در محیطی همراه با ابهام و عدم قطعیت است. کارآفرینی به معنای آغاز یا رشد یک شرکت نوپا از طریق مدیریت نوآورانه و ریسک پذیر است در مجموع بهترین تعریفی که می توان از کارآفرینی ارائه کرد این است که کار آفرینی عبارت است از: فرآیند نوآوری و بهره گیری از فرصت ها با تلاش و پشتکار بسیار و همراه با پذیرش ریسکهای مالی، روانی و اجتماعی، که البته با انگیزهی کسب سود مالی، توفیق طلبی، رضایت شخصی و استقلال صورت می پذیرد [۷].

#### ۲.۲. انواع کارآفرینی

در مجموع در متون مربوط به کارآفرینی دو نوع کار آفرینی بیشتر مورد بحث قرار گرفته است که عبارتند از کارآفرینی فردی و کارآفرینی سازمانی.

کارآفرین فردی: فرایندی است که کار آفرین به تنهایی طی می کند تا فعالیت کارآفرینانه ای را به طور آزاد یا مستقل و به صورت شخصی به ثمر برساند. این نوع کارآفرینی از انواع بسیار معمول و مرسوم آن است و از ابتدای سیر تحول کارآفرینی وجود داشته است.

کارآفرینی سازمانی گونه ای از کارآفرینی است که جمع یا کل سازمان یا شرکت، به صورت گروهی آن را انجام میدهند. اگر این کارآفرینی در سازمانی انجام شود، به آن "کارآفرینی سازمانی" می گویند [۸].

میلر کارآفرینی سازمانی را پدیده ای چندبعدی تلقی می کند که شامل گرایش به نوآوری، پیش نگر و ریسک پذیری در توسعه محصولات و تکنولوژی است. نوآوری ظرفیت اجرای محصولات یا خدماتی است که جدیداً طراحی شده اند. درجه ای از نوآورانه بودن، کارکردی است که منجر به تغییر اساسی در عملیات سازمان میشود و پیشنگری به عنوان جستجوی فعال فرصت های جدید تعریف شده است. به عبارت دیگر تمایل به شکل دهی محیط به جای آنکه صرفاً به صورت انفعالی به محیط واکنش نشان داده شود.

#### ۳.۲. عوامل مؤثر بر کارآفرینی

از جمله عوامل مهم در ایجاد کارآفرینی که می تواند این فرآیند را توسعه دهند عبارت اند از:

۱. زیرساخت های اجتماعی: یک زیرساخت خوب کسب و کار می تواند پشتیبانی مؤثر برای فعالیت های تجاری باشد و باعث رشد مهم ترین عامل تولید یعنی مردم و سرمایه ی معنوی آنان شود. همچنین تسهیل کننده ی توزیع منابع و جریان اطلاعات شود و محیط طبیعی کسب و کار را ارتقا بخشد. همین امر رقابت پذیری را توسعه داده و نیروهای انسانی را تشویق به انجام کار و خلق کارآفرینی می کند.

۲. تحقیق و توسعه: تحقیق و توسعه رابطه متقابلی با فرایند کارآفرینی دارد. سرمایه گذاری بلندمدت می تواند به ابداعات و فناوری های جدید منجر شود و عرصه را برای رشد اقتصادی پایدار فراهم آورد. فقر اطلاعات، دانش و تجربه به مدیریت ضعیف و بهره وری پایین منابع انسانی منجر می شود و این عمل به فرآیند تولید ضعیف می انجامد که در نهایت عملکرد ضعیف شرکت ها را به دنبال دارد.

۳. کیفیت نیروی انسانی: نیروی کار ماهر، انگیزه و نگرش مثبت به رشد و توسعه در عرصه کارآفرینی موجبات افزایش بهره وری و تقویت کسب و کارهای کوچک را فراهم می آورد. در این راستا آموزش و کسب مهارت نیروی کار، باعث افزایش قدرت در آمد و موجبات رشد اقتصادی و توسعه را پدید می آورد. در این مورد انعطاف پذیری و قابلیت انطباق بالا یکی از مشخصه های نیروی انسانی کارآفرین است.

۴. کیفیت مدیریت: کیفیت مدیریت و رهبری کسب و کار در سازمان های کوچک و بزرگ، معرف سطح کارآفرینی و مهارت در فعالیتها و کسب و کار است. هر روز بر اهمیت قابلیت مدیریت در دنیا افزوده می شود. کیفیت کارفرمایان از لحاظ جذب، رشد و نگهداری استعدادها می تواند کارآفرینی بالا را در پی داشته باشد. امروزه یکی از عوامل مؤثر در توسعه ی کارآفرینی ایجاد فضای کسب و کار دوستانه و دارای انگیزه برای همه ی افرادی است که می توانند به کارآفرینان مؤثر در حوضه ی کاری خود تبدیل شوند [۱۲].

از نظر جان کانو چهار عامل در ایجاد شرایط برای خلاقیت و کارآفرینی مؤثرند:

۱. عامل انسانی: وی معتقد است که نقش و اهمیت عامل انسان در ایجاد و توسعه خلاقیت و کارآفرینی بسیار واضح و آشکار است، زیرا عقاید و ایده های جدید و نو، هرگز توسط سازمان یا تکنولوژی جدید زائیده یا خلق نمی شوند، بلکه این ایده های جدید و نو توسط مغزهای خلاق انسان های با استعداد، زبده و تلاشگر خلق میشوند. بنابراین شناخت شخصیت، انگیزه ها، مهارتها، سطح تجربیات و ترجیحات روانشناختی این نیروها جهت ایجاد و توسعه ی کارآفرینی از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

۲. وظایف: وظیفه عبارت است از فعالیت هایی که گروه معینی از مردم یا کارکنان یک سازمان جهت دستیابی به اهداف معینی آن را انجام می دهند. وظایف در یک سازمان بر اساس راهبردهای سازمانی شکل می گیرند و در عین حال تحت تأثیر محیط خارجی نیز قرار دارند. از نظر فرد کارآفرین، وظایف مهم وظایفی هستند که ایده ها و عقاید جدید را به وجود می آورند و یا باعث می شوند تا فرد کارآفرین فرصت های جدید را شناسایی کند. وظایف خلاق و ایده ها، عقاید جدید را به مرحله ی عمل می رسانند (وظایف عملیاتی یا مدیریتی). فرد کارآفرین سازمان را توسعه می دهد و به همان نسبتی به سازمان تحول می یابد و پیچیده تر می شود ماهیت و تنوع وظایف نیز به طور اجتناب پذیر باید تغییر کنند.

۳. بافت یا فضای سازمانی: عبارت است از محیط یا فضایی که کارهای خلاقانه و کارآفرینانه در آن صورت می گیرد. مسائلی مثل ساختار و سیستم سازمانی، تعریف نقش های کاری و فرهنگ گروهی، که ماهیت محیط کار آفرینانه را به صورت مؤثری تحت تأثیر خود

قرار میدهند. وجود مطلوب و مناسب این عوامل، خلاقیت و کارآفرینی را در سازمانها تسهیل می کند و باعث افزایش عوامل تغییردهنده سازمان می شود.

۴. محیط: تمامی عوامل ایجاد کننده ی کارآفرینی باید در محیطی مناسب قرار گیرند تا باعث به وجود آمدن و توسعه ی کارآفرینی شوند، محیط به فضای بیرونی و خارجی که سازمان را در بر گرفته اشاره دارد. اهمیت محیط به عنوان سرچشمه ی منابع خارجی مثل سرمایه، نیروی انسانی، اطلاعات، تخصص (مهارت) و همچنین به عنوان منشأ انواع مختلف خدمات حرفه ای در ایجاد توسعه ی کارآفرینی بسیار آشکار است [۱۵].

### ۳. بررسی موانع و مشکلات پیش روی کار آفرینی در ایران

از مهم ترین عواملی که بر میزان اجرایی شدن ایده های بالقوه به بالفعل در کارآفرینی تأثیر مستقیم می گذارد، موانع پیش روی کار آفرینی و شخص کار آفرین است. البته باید پذیرفت مخصوصاً در سازمانها با کمی تأمل و دقت در چرخه ی امور و سیر فرآیندها می توان به بسیاری از موانع پیش روی کار آفرینان پی برد و برای بیرون رفت از آن با راهکارهای مناسب فائق آمد. در کشور ما عوامل متعددی بر سر راه کارآفرینی وجود دارد که بسیاری از آنها متأثر از عدم آگاهی مدیران از مقوله ی کارآفرینی است، البته نه از دیدگاه ایجاد فرصت شغلی بلکه در اندازه ی وسیع تر آن یعنی ارزش آفرینی [۱۶]. در این زمینه، پژوهشی انجام داده اند که به بعضی از آنها به فراخور این نوشته ها اشاره می شود:

موانع و مشکلات کارآفرینی در ایران به ویژه در بخش سازمانی آن را می توان از سه جهت بررسی کرد:

#### - عوامل ضد انگیزش کارآفرینی

از مهم ترین عوامل ضدانگیزشی می توان به ترس از دست دادن سرمایه ی شخصی، ترس از ناتوانی در تأمین مالی برای راه اندازی کسب و کار، نگرانی عدم امکان تأمین الزامات قانونی، نگرانی از فقدان اجتماعی امنیت اجتماعی، فساد اداری، ترس از نداشتن مهارت و تجربه مناسب و کافی اشاره نمود.

#### - موانع قانونی توسعه ی کار آفرینی

از مهم ترین عوامل قانونی می توان به قوانین و مقررات بانکی، قوانین مالیاتی، قانون تجارت، قانون کار، وجود انحصارات دولتی ناشی از قوانین و مقررات، قوانین و مقررات گمرکی، قوانین شهرداریها و ... اشاره نمود.

#### - عوامل نارسایی محیطی

از مهم ترین عوامل نارسایی محیطی می توان به فقدان زیرساخت های تجاری، تخصصی و حرفه ای مورد نیاز شرکت های جدید و در حال رشد، عدم حمایت هنجارهای اجتماعی و فرهنگی از کارآفرینی، نبود زیرساخت های فیزیکی برای شرکت های جدید و در حال رشد، فقدان وجود حمایت مالی کافی برای شرکت های جدید و در حال رشد، نبود فضای آزاد بازار برای شرکت جدید و در حال رشد، عدم تأکید نظام تعلیم و تربیت به توسعه ی کارآفرینی و ... اشاره نمود [۱۶].

به نظر می رسد می توان به این موانع موارد دیگری را هم که موانع بسیار مهم پیش روی کار آفرینان مخصوصاً کارآفرینان سازمانی در کشور است اضافه کرد که عبارت اند از: رویه های اجرایی نامناسب سازمان در برخورد با اشتباهات کارکنان، وجود روابط سنتی در بازار، سبک (ساختار مدیریت وظیفه دار و عدم اعتقاد به مدیریت مشترک، سیاست های تشویقی یگانه برای همه، عدم تحمل

انحراف از قواعد و رویه های سازمانی، عدم پذیرش تغییرات، ترفیع افراد سازشکار، مشکلات عملیاتی، انتظارات سازمانی غیر واقعی، کافی نبودن حمایت سازمان از فعالیت های کارآفرینانه، هدف گذاری نامناسب و نداشتن چشم انداز . اما در مقوله کارآفرینی سازمانی مسئله ی مهمی که می تواند به عنوان مانع در مقابل کارکنان قرار گیرد و از گسترش کارآفرینی به شکل جدی جلوگیری کند، ابعاد ساختاری آن است. مطالعات و تحقیقات متعدد صاحب نظران نشان میدهد که کارآفرینی و پیچیدگی در سازمان با یکدیگر رابطه ی عکس دارند، زیرا پیچیدگی باعث کاهش روابط گروه ها در سازمان می شود؛ از طرفی کارآفرینی و رسمیت نیز با یکدیگر رابطه ی عکس دارند؛ زیرا رسمیت افراد، سازمان را از انعطاف و آزادی عمل کمتری بهره مند می کند. از دیگر نتایج تحقیقات صاحب نظران می توان به رابطه ی کارآفرینی و تمرکز اشاره داشت که این رابطه نیز نسبت عکس دارند؛ زیرا تمرکز در سازمان باعث می شود میزان اختیارات و تفویض آن به حداقل رسد [۱۷].

### ۴.۲. موانع توسعه ی کار آفرینی

علاوه بر بانک جهانی، (سازمان بین المللی کار<sup>۱</sup>، ۲۰۰۶) که در زمینه موانع توسعه کارآفرینی تلاش می کنند که در سال ۲۰۰۶ پژوهشی تحت عنوان «موانع و مشوق های راه اندازی کسب و کار توسط جوانان» در پنج زمینه ی زیر انجام داده که مطابق نتایج تحقیق مزبور، مهم ترین موانع راه اندازی کسب و کار توسط جوانان در زمینه های مذکور عبارت اند از :

- ✓ نگرش فرهنگی و اجتماعی به کار آفرینی جوان
  - ✓ ارزش ها، باورها و هنجارهای فرهنگی
  - ✓ عدم توجه به مفاهیم غنی مذهبی
  - ✓ نبود مشروعیت اجتماعی و درک مفهوم کارآفرینی
  - ✓ عدم توجه به محیط فردی (خانواده ، والدین و دوستان و ...)
  - ✓ نبود منزلت، پذیرش و اعتبار کارآفرینان در جامعه
- محدودیت های آموزشی کسب و کار
- ✓ عدم آشنایی و پذیرش آموزش کسب و کار
  - ✓ برنامه های آموزشی ناکافی
  - ✓ روش های نادرست یادگیری
  - ✓ غفلت از محیط دانشجویان
  - ✓ فقدان مدرسان کارآفرین
  - ✓ فقدان پیوند میان آموزش و کسب و کار
  - ✓ فقدان زیربنای اطلاعات و ارتباطات
- دسترسی به منابع مالی جهت راه اندازی کسب و کار
- ✓ کمبود منابع و ذخایر شخصی

- ✓ فقدان تضمین و اعتبار (برای استقراض)
- ✓ فقدان تجربه و مهارت کسب و کار
- ✓ قوانین و روش های سخت ارزیابی
- ✓ رویه های پیچیده مستندسازی
- ✓ زمان طولانی پاسخگویی به تقاضاهای کمک مالی
- ✓ فقدان دانش و آگاهی از شیوه های تأمین مالی و راه اندازی
- ✓ ویژگی های نامساعد شرکت و صنعت
- ✓ وضعیت قانونی کسب و کار

### - موانع اداری و قانونی

- ✓ نظام مالیاتی غیرحمایتی
- ✓ رویه ها و هزینه های زیاد ثبت شرکت
- ✓ قوانین ورشکستگی، زمان و هزینه های مربوط به رویه های ورشکستگی
- ✓ قوانین رقابت بی اثر
- ✓ تغییر قوانین و فقدان شفافیت
- ✓ حقوق مالکیت معنوی، حق کپی رایت، قوانین ثبت اختراع و علامت تجاری
- کمبودهای موجود در زمینه های خدمات حمایتی توسعه کسب و کار
- ✓ فقدان ارتباطات کسب و کاری: تماس های کسب و کار، تأمین کننده ها، شبکه ها و شرکای مناسب
- ✓ فقدان آگاهی از خدمات حمایتی موجود
- ✓ فقدان آموزش های متناسب با آموزش گیرنده
- ✓ فقدان مشاوران آموزش دیده، توسعه دهندگان و بنگاه ها و نهادهای حمایتی
- ✓ فقدان ظرفیت های پژوهشی
- ✓ فقدان مکان کار و زیربنای فناوری اطلاعات و ارتباطات
- ✓ فقدان شبه های تبادل اطلاعات و مکان های ملاقات
- ✓ فقدان سایر خدمات موردنیاز برای توسعه کسب و کار

### ۴. روش تحقیق، جامعه، نمونه و ابزار تحقیق

در تحقیق حاضر هدف شناسایی و رتبه بندی موانع کارآفرینی است، لذا، روش تحقیق توصیفی- پیمایشی و روش جمع آوری داده ها، کتابخانه‌ای- میدانی است. بدین منظور، پژوهشگر سعی دارد، وضع موجود را بدون هیچ پیش داوری توصیف کند. اطلاعات مورد نیاز برای این پژوهش در دو مرحله جمع آوری شده‌اند، مرحله اول اطلاعات کتابخانه‌ای و مرحله دوم مطالعات میدانی را شامل می شود. جامعه آماری تحقیق کلیه معاونین و سرپرست ها و مدیران حوزه کارآفرینی استان گلستان با سابقه مدیریتی بالای ۵ سال هستند که برای انتخاب نمونه، به صورت هدفمند و با استفاده از روش گلوله برفی ۱۵ نفر به عنوان متخصص در این زمینه در نظر گرفته شدند.



برای گردآوری داده‌های مورد نیاز تحقیق از ابزار پرسشنامه استفاده شد؛ در مرحله اول بر مبنای روش دلفی، پرسشنامه باز حاوی سوال اصلی تحقیق در اختیار پاسخگویان قرار خواهد گرفت. پس از جمع‌آوری پرسشنامه مرحله اول، پاسخ‌ها دسته‌بندی شد و مبنای تنظیم پرسشنامه مرحله دوم قرار گرفت. پرسشنامه دوم برای اولویت بندی و تعیین میزان موافقت هر یک از متخصصان با مقوله مورد نظر با استفاده از طیف لیکرت (کاملاً مخالفم، مخالفم، نظری ندارم، موافقم و کاملاً موافقم) در اختیار آن‌ها قرار خواهد گرفت. در نهایت ماتریس AHP به همراه تکنیک دلفی بین کارشناسان خبره توزیع گردید و موانع کارآفرینی اولویت بندی خواهد شد.

### ۵. تجزیه و تحلیل داده ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها از اصلی‌ترین و مهم‌ترین بخش‌های تحقیق محسوب می‌شود. داده‌های خام با استفاده از نرم افزار آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند و پس از پردازش به شکل اطلاعات در اختیار استفاده‌کنندگان قرار می‌گیرند. در این بخش اطلاعات بدست آمده از پرسشنامه‌های توزیع شده بین نمونه آماری تجزیه و تحلیل و پس از شناسایی موانع کارآفرینی در استان گلستان با استفاده از تکنیک AHP اولویت بندی خواهند شد. با بررسی پرسشنامه‌های اولیه توزیع شده در بین متخصصین این حوزه بطور خلاصه عوامل زیر از جانب آنها برای موانع کارآفرینی معرفی گردید.

فقدان پیوند میان آموزش و کسب و کار ، فقدان آگاهی از خدمات حمایتی موجود ، نگرانی عدم امکان تامین الزامات قانونی ، فساد اداری، فقدان آگاهی از خدمات حمایتی موجود ، نبود مشروعیت اجتماعی و درک مفهوم کارآفرینی، ترس از نداشتن مهارت و تجربه مناسب و کافی ، ترس از دست دادن سرمایه ، قوانین و مقررات بانکی، قوانین مالیاتی، قانون تجارت، قانون کار، وجود انحصارات دولتی ناشی از قوانین و مقررات، زمان طولانی پاسخگویی به تقاضاهای کمک مالی، رویه ها و هزینه های زیاد ثبت شرکت، حقوق مالکیت معنوی، حق کپی رایت، قوانین ثبت اختراع و علامت تجاری، فقدان زیرساخت های تجاری، عدم حمایت هنجارهای اجتماعی و فرهنگی از کارآفرینی، فقدان وجود حمایت مالی کافی برای شرکت های جدید ، وجود روابط سنتی در بازار، ساختار مدیریت وظیفه دار و عدم اعتقاد به مدیریت مشترک، فقدان مهارت دانش و عدم رونق کسب و کار ، عدم توجه به محیط فردی، عدم آشنایی و پذیرش آموزش کسب و کار ، غفلت از محیط دانشجویان، فقدان زیربنای اطلاعات و ارتباطات. با توجه به بررسی مبانی نظری و عوامل مطرح شده توسط متخصصین و تلفیق عوامل مشابه و غربال سازی، مهمترین موانع کارآفرینی در استان گلستان به صورت جدول زیر ساخته شد.

جدول (۲): موانع اولیه شناسایی شده

ردیف	عامل	ردیف	عامل
۱	ترس از دست دادن سرمایه	۲	ترس از ناتوانی در تأمین مالی برای راه اندازی کسب و کار
۳	نگرانی عدم امکان تامین الزامات قانونی	۴	فساد اداری
۵	ترس از نداشتن مهارت و تجربه مناسب و کافی	۶	نبود مشروعیت اجتماعی و درک مفهوم کارآفرینی
۷	غفلت از محیط دانشجویان	۸	فقدان آگاهی از خدمات حمایتی موجود
۹	قوانین و مقررات بانکی	۱۰	قوانین مالیاتی
۱۱	قانون تجارت	۱۲	قانون کار
۱۳	وجود انحصارات دولتی ناشی از قوانین و مقررات	۱۴	زمان طولانی پاسخگویی به تقاضاهای کمک مالی
۱۵	رویه ها و هزینه های زیاد ثبت شرکت	۱۶	حقوق مالکیت معنوی، حق کپی رایت، قوانین ثبت اختراع و علامت



تجاری			
عدم حمایت هنجارهای اجتماعی و فرهنگی از کارآفرینی	۱۸	فقدان زیرساخت های تجاری	۱۷
وجود روابط سنتی در بازار	۲۰	فقدان وجود حمایت مالی کافی برای شرکت های جدید	۱۹
فقدان مهارت دانش و عدم رونق کسب و کار	۲۲	ساختار مدیریت وظیفه دار و عدم اعتقاد به مدیریت مشترک	۲۱
عدم آشنایی و پذیرش آموزش کسب و کار	۲۴	عدم توجه به محیط فردی	۲۳
فقدان زیربنای اطلاعات و ارتباطات	۲۶	فقدان پیوند میان آموزش و کسب و کار	۲۵

جدول مقایسه زوجی در اختیار متخصصین قرار گرفت تا مقایسات زوجی بین این عوامل اولیه انجام گیرد. از بین این عوامل، آنهایی که وزن یا اهمیت بیشتری را بدست آوردند مبنای مرحله بعد تحقیق قرار می گیرند.

### جدول (۳): اوزان هر یک از عوامل شناسایی شده

رتبه	وزن	عامل	ردیف	رتبه	وزن	عامل	ردیف
۷	۰,۰۴۹۹	زمان طولانی پاسخگویی به تقاضاهای کمک مالی	۱۴	۴	۰,۰۶۰۳	فقدان پیوند میان آموزش و کسب و کار	۱
۱۰	۰,۰۴۱۸	رویه ها و هزینه های زیاد ثبت شرکت	۱۵	۸	۰,۰۴۳۵	ترس از ناتوانی در تأمین مالی برای راه اندازی کسب و کار	۲
۱۲	۰,۰۳۱۸	حقوق مالکیت معنوی، حق کپی رایت، قوانین ثبت اختراع و علامت تجاری	۱۶	۱۱	۰,۰۴۱۸	نگرانی عدم امکان تأمین الزامات قانونی	۳
۱۳	۰,۰۲۹۰	فقدان زیرساخت های تجاری	۱۷	۲۳	۰,۰۱۴۵	فساد اداری	۴
۱۶	۰,۰۲۱۴	عدم حمایت هنجارهای اجتماعی و فرهنگی از کارآفرینی	۱۸	۱۹	۰,۰۱۷۱	فقدان آگاهی از خدمات حمایتی موجود	۵
۹	۰,۰۴۲۲	فقدان وجود حمایت مالی کافی برای شرکت های جدید	۱۹	۱۵	۰,۰۲۲۹	نبود مشروعیت اجتماعی و درک مفهوم کارآفرینی	۶
۱۸	۰,۰۱۸۷	وجود روابط سنتی در بازار	۲۰	۲	۰,۰۱۰۵	ترس از نداشتن مهارت و تجربه مناسب و کافی	۷
۲۵	۰,۰۱۰۰	ساختار مدیریت وظیفه دار و عدم اعتقاد به مدیریت مشترک	۲۱	۱	۰,۰۱۲۱۰	ترس از دست دادن سرمایه	۸
۱۴	۰,۰۲۳۷	فقدان مهارت دانش و عدم رونق کسب و کار	۲۲	۱۷	۰,۰۱۹۲	قوانین و مقررات بانکی	۹
۲۶	۰,۰۰۹۱	عدم توجه به محیط فردی	۲۳	۶	۰,۰۵۲۶	قوانین مالیاتی	۱۰
۲۰	۰,۰۱۴۹	عدم آشنایی و پذیرش آموزش کسب و کار	۲۴	۲۲	۰,۰۱۴۶	قانون تجارت	۱۱
۲۱	۰,۰۱۴۷	غفلت از محیط دانشجویان	۲۵	۲۴	۰,۰۱۲۵	قانون کار	۱۲
۵	۰,۰۵۵۰	فقدان زیربنای اطلاعات و ارتباطات	۲۶	۳	۰,۰۸۰۶	وجود انحصارات دولتی ناشی از قوانین و مقررات	۱۳

۱۸ عامل زیر با وزن بیشتر نسبت به دیگر عوامل جهت مراحل بعدی انتخاب شدند، سپس از خبرگان خواسته شد تا نظرات خود

را درباره موانع کارآفرینی در قالب گویه‌های، کاملاً موافق تا کاملاً مخالف بیان نمایند.

- (۱) ترس از دست دادن سرمایه؛
- (۲) ترس از نداشتن مهارت و تجربه مناسب و کافی؛
- (۳) وجود انحصارات دولتی ناشی از قوانین و مقررات؛
- (۴) فقدان پیوند میان آموزش و کسب و کار؛
- (۵) فقدان زیربنای اطلاعات و ارتباطات؛
- (۶) قوانین مالیاتی؛
- (۷) زمان طولانی پاسخگویی به تقاضاهای کمک مالی؛
- (۸) ترس از ناتوانی در تأمین مالی برای راه اندازی کسب و کار؛
- (۹) فقدان وجود حمایت مالی کافی برای شرکت های جدید؛
- (۱۰) رویه ها و هزینه های زیاد ثبت شرکت؛
- (۱۱) نگرانی عدم امکان تامین الزامات قانونی؛
- (۱۲) حقوق مالکیت معنوی، حق کپی رایت، قوانین ثبت اختراع و علامت تجاری؛
- (۱۳) فقدان زیرساخت های تجاری؛
- (۱۴) فقدان مهارت دانش و عدم رونق کسب و کار؛
- (۱۵) نبود مشروعیت اجتماعی و درک مفهوم کارآفرینی؛
- (۱۶) عدم حمایت هنجارهای اجتماعی و فرهنگی از کارآفرینی؛
- (۱۷) قوانین و مقررات بانکی؛
- (۱۸) وجود روابط سنتی در بازار.

سپس برای تعیین پراکندگی داده‌ها انحراف معیار محاسبه گردید. اگر انحراف معیار نزدیک به صفر باشد نشانه آن است که داده‌ها نزدیک به میانگین هستند و پراکندگی اندکی دارند. درحالی که انحراف معیار بزرگ بیانگر پراکندگی قابل توجه داده ها می‌باشد. پس از حذف عوامل تأیید نشده توسط خبرگان در جدول مقایسات زوجی اولیه موانع، وزن نسبی هر دسته از موانع (انگیزشی، قانونی و محیطی) به طور جداگانه محاسبه گردید. در بین موانع انگیزشی، ترس از دست دادن سرمایه رتبه اول و ترس از نداشتن مهارت و تجربه مناسب و کافی رتبه دوم و ترس از ناتوانی در تأمین مالی برای راه اندازی کسب و کار رتبه سوم را بدست آوردند و موانع نبود مشروعیت اجتماعی و درک مفهوم کارآفرینی و نگرانی عدم امکان تامین الزامات قانونی در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. بنابر نظر محقق با توجه به بهبود انحراف معیار، روش دلفی در تکرار دوم متوقف گردید و داده‌های تکرار دوم مبنای محاسبات و در نهایت، تصمیم گیری قرار گرفت. پس از حذف عوامل تأیید نشده توسط خبرگان در جدول مقایسات زوجی اولیه موانع، وزن نسبی هر دسته از موانع (انگیزشی، قانونی و محیطی) به طور جداگانه محاسبه گردید.

#### ۶. بحث و نتیجه گیری

با توجه به بررسی مبانی نظری و عوامل مطرح شده توسط متخصصین و تلفیق عوامل مشابه و غربال سازی، ۲۶ مورد از موانع کارآفرینی در استان گلستان شناسایی گردید. با تشکیل ماتریس مقایسات زوجی از بین این ۲۶ عامل، تعداد ۱۸ عامل مهمتر در ارتباط با موانع کارآفرینی در استان گلستان شناسایی و در سه دسته کلی انگیزشی، محیطی و قانونی تقسیم‌بندی گردید. تعداد ۱۵ خبره در دو دور با روش دلفی نظرات خود را اعلام کردند و در نهایت وزن نسبی هر دسته از موانع کارآفرینی به شرح زیر حاصل گردید:

- در بین موانع انگیزشی، ترس از دست دادن سرمایه رتبه اول و ترس از نداشتن مهارت و تجربه مناسب و کافی رتبه دوم و ترس از ناتوانی در تأمین مالی برای راه اندازی کسب و کار رتبه سوم را بدست آوردند.
- در بین موانع قانونی، زمان طولانی پاسخگویی به تقاضاهای کمک مالی، وجود انحصارات دولتی ناشی از قوانین و مقررات و قوانین مالیاتی رتبه‌های اول تا سوم را بدست آوردند.
- در بین موانع محیطی، فقدان پیوند میان آموزش و کسب و کار رتبه اول، فقدان وجود حمایت مالی کافی برای شرکت‌های جدید رتبه دوم، فقدان زیرساخت‌های تجاری رتبه سوم و فقدان مهارت دانش و عدم رونق کسب و کار رتبه چهارم را بدست آوردند.

سرانجام اوزان کلی موانع نسبت به هم سنجیده شدند که سه رتبه اول شامل ترس از دست دادن سرمایه، وجود انحصارات دولتی ناشی از قوانین و مقررات و نبود مشروعیت اجتماعی و درک مفهوم کارآفرینی.

#### منابع

- [۱] احمدپور داریانی، م؛ مقیمی، س م (۱۳۸۵). مبانی کارآفرینی تهران. «فراندیش، صص ۲۰ - ۴۱
- [۲] پورکیانی، مسعود؛ جمشیدی گوهرریزی، وحیده؛ (۱۳۹۱). شناسایی موانع کارآفرینی و ارائه راهکارهای اثربخش، کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان
- [۳] کاظم نژاد، ف؛ اصغری لمفجانی، ص (۱۳۹۴). تحلیل موانع توسعه کارآفرینی در منطقه سیستان. «کنفرانس ملی
- [۴] کریمی، سعید؛ بیمنز، هارم؛ چیدری، محمد؛ مولدر، مارتین؛ (۱۳۹۰). بررسی تأثیر عوامل محیطی و فرهنگی بر قصد کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی؛ توسعه کارآفرینی، دوره پنجم، شماره سوم.
- [۵] مندعلی زاده، ز؛ احسانی، م؛ هنری، ح. (۱۳۹۵). طراحی مدل کارآفرینی پایدار در ورزش با استفاده از نظریه برخاسته از داده‌ها. «نشریه مدیریت ورزشی، دوره ۳، شماره ۵.
- [۶] محمدزاده، ی؛ حکمتی فرید، ص؛ میر اشرفی، ک (۱۳۹۵). بررسی تاثیر آزادی اقتصادی بر توسعه کارآفرینی در کشورهای منتخب. «توسعه کارآفرینی، دوره ۳، شماره ۶۵، صص ۹.
- [۷] هیسریچ، روبرت، دی وپترز، مایکل، پی: (۱۳۸۳). «کارآفرینی». جلد اول ترجمه‌ی علیرضا فیضبخش و حمیدرضا تقیاری. تهران: موسسه‌ی انتشارات دانشگاه صنعتی شریف
- [۸] ملک پور و همکاران، ع: (۱۳۹۰). «شهر و تکاپوی کارآفرینی (زمینه‌ها، موانع، راهکارها و فرصت‌های کارآفرینی». تهران.
- [۹] سهرابی فرد و همکاران، ن: (۱۳۸۵). رواسازی مقیاس سنجش کارآفرینی در مدیران دستگاههای دولتی «. فصلنامه‌ی روانشناسان ایرانی، ۵۱.

- [۱۰] محمدی و همکاران، ح: (۱۳۹۰). بررسی رابطه ی ویژگیهای شخصیتی با تمایل به کارآفرینی. « فصلنامه ی علمی - پژوهشی جامعه شناسی زنان، ۳۳-۶۵۰، ۳۳-۶۵۰»
- [۱۱] مهدوی عادل م ح؛ رافعی، (۱۳۹۰). بررسی جریان خصوصی سازی و تأثیر آن بر تقویت کارآفرینی در ایران «مجله دانش و توسعه، شماره ۶۹»
- [۱۲] جواهری، ف؛ قضاتی، س، (۱۳۸۳). موانع کارآفرینی زنان: بررسی تأثیر نابرابری جنسیتی بر کارآفرینی زنان در ایران. «مجله جامعه شناسی ایران»
- [۱۳] سهرابی فرد و همکاران، (۱۳۸۵). رواسازی مقیاس سنجش کارآفرینی در مدیران دستگاههای دولتی «فصلنامه ی روانشناسان ایرانی، ۵۱۱»
- [۱۴] ملک پور و همکاران، (۱۳۹۰). شهر و تکاپوی کارآفرینی (زمینه ها، موانع، راهکارها و فرصت های کارآفرینی).
- [۱۵] زالی، م؛ رضوی، س، (۱۳۸۷). پژوهش در زمینه های توسعه کارآفرینی در ایران. «تهران، انتشارات دانشگاه تهران»
- [۱۶] ناهید، م: (۱۳۸۷). چیستی و چرایی کارآفرینی و کارآفرینی سازمانی در یک نگاه بررسی های بازرگانی. «شماره، ۴۴ ص ۳۹-۵۸»

[۱۷] Shah Verdi, Masoumeh; Ismail, Kamariah; Qureshi, Muhammad Imran; The effect of perceived barriers on social entrepreneurship intention in Malaysian universities: The moderating role of education; Management Science Letters; Vol. ۸, No ۵, pp ۳۴۱-۳۵۲, (۲۰۱۸)

[۱۸] Williams, Dina and Alexey, Kluev. (۲۰۱۴) The entrepreneurial university: evidence of the changing role of universities in modern Russia